

Tuli kesä ja kärpäset

Kesän lämmöstä nauttivat sekä ihmiset että monenmoiset ötökät. Niistä suurinta osaa tuskin huomaa, mutta jotkut ovat yleisesti tunnettuja kiusanhenkiä, joilla on vakiintuneet nimet ja eräillä useampiakin. Kaikkein vanhimpaan perintösanastoon ne eivät kuitenkaan kuulu. Sen sijaan ikivanhoja syöpäläisten nimiä on jokunen, esimerkiksi *täi*, *saivar* ja kirppua merkitsevä *sonsar*.

Sääskellä on vastineita sukukielissä Volgalle asti. Sen sijaan *hyttynen* tunnetaan vain suomessa. Sanalla on murteissa runsaasti variantteja, esim. *hyttinen*, *hyttiäinen*, *hytikkä*, *hytykkä*, *hyttönen*, ja tämä viittaa siihen, että kysymyksessä on keveänä ja hontelona hytisevää hyönteistä kuvaileva sana. *Itikka* on selitetty *itää*-verbin johdokseksi. Eräissä länsimurteissa *itikka* voi tarkoittaa myös nautakarjaa, lampaita tai vuohia.

Kärpästäkin on arveltu perintösanaksi, mutta sen alkuperä on epäselvä. Sana on voinut syntyä omalta pohjalta jäljittelemään hyönteisen pörinää, mutta toisaalta indoeurooppalaisissa kielissä on matoa tai toukkaa merkitseviä samantapaisia sanoja, joista *kärpänen* voisi olla lainaa. Tässä tapauksessa sana olisi tarkoittanut ensin kärpäsen toukkaa ja laajentunut sitten tarkoittamaan myös lentävää hyönteistä. Kaksi selitysvaihtoehtoa on annettu myös *paarma*-sanalle, jolle äänen jäljittelyn lisäksi on esitetty balttilaista lainaetymologiaa.

Punkkeihin kuuluvan *puutiaisen* nimitys perustuu *ikivanhaan perintösanaan puu*. Sitkeästi elävän kansanuskomuksen mukaan puutiaiset elävät puissa, erityisesti lepissä, joista ne pudottautuvat ohikulkijoiden niskaan. Murteissa on myös muita *puu*-sanan sisältäviä punkin nimityksiä, kuten *puutäi* tai *puukki*. Myös *punkki* voi olla rakenteeltaan hämärtynyt johdos sanasta *puu*. Toisaalta *punkki* voi liittyä pulleaa ja pyöreää merkitseviin *punka*-tyyppisiin sanoihin, joita on sekä suomessa että sukukielissä. Onhan verta imenyt punkki melkoinen punkero.

Hevos- tai nautapaarmaa merkitsevä *kiiliäinen*, *kotieläinten loiseen viittaava väive* ja ampiaista tarkoittava *vaapsahainen* ovat vanhastaan tunnettuja balttilaisia lainoja. Myös *mäkärälle* on ehdotettu balttilaista lainaetymologiaa. Balttilaisia lainoja on omaksuttu samoihin aikoihin kuin esi-isämme ovat indoeurooppalaisten naapuriensa opastuksella aloitelleet maatalouden harjoittamista. Näyttää siltä, että kotieläinten mukana ovat tulleet myös niiden ympärillä pörräävät hyönteiset.